

Milica Ćuković

ŽENA AM SICH

(Biljana Dojčinović: *Knedle za supu*, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2025)

Dajući komentare uz pesmu „Ženski Lazar“, u knjizi *Rani odlazak*, Ljiljana Đurđić je navela kako je u intervjuu za Bi-Bi-Si Silvija Plat ovo svoje ostvarenje opisala rečima: „Pesmu izgovara žena koja poseduje veliki i zastrašujući dar ponovnog rođenja. Jedina nevolja je u tome što ona mora prethodno da umre. Ona je feniks, duh slobode, što god hoćete. Ona je takođe i samo jedna dobra, poštena, veoma sposobna žena.“ Jedan od istrajnijih i kreativnijih intertekstualnih dijaloga savremene srpske poezije sa stvaralaštvom Silvije Plat ostvaren je u pesničkim zbirkama Biljane Dojčinović, pri čemu se ovaj dijalog ukazuje kao konstitutivan i presudan u domenu modelovanja pesničkog subjekta i formalnih obeležja opusa srpske autorke. Tako, može se primetiti da se zbirka *Sedmo nebo* (2020)

nadovezuje na biografiju i umetničke postupke američke književnice u nekoliko pesama čija motivska težišta i registar stilskih sredstava umnogome nagoveštavaju potonje *Knedle za supu* (2025). Naime, pesma „Februar“, na ritmičko-melodijskom planu i planu umešne upotrebe figura ponavljanja nalikuje upravo pesmi „Ženski Lazar“, kao što motivom rerne (koja opstojava poput svakodnevne i nasušno potrebne alatke porodičnog života, te elementa partnerske bliskosti i zajedništva – „Podgrevali smo grašak iz konzerve / Na grejalici / Pekli gibanicu u / Majušnom šporetu / Čija je rerna bila / Prisna / Poput naših srca“) eksplicitno doziva u prisustvo tragični svršetak egzistencije Silvije Plat. Ipak, iako je motiv samoubistva zamenjen rođenjem, zadevojenjem, osamostaljenjem i izbegavanjem loše navike, klimaks situacija skopčanih sa februarom predstavlja smrt voljenog bića, čime se februar i „februarije“ (kako se u cilju ironijskog otklona od patetike događaji imenuju) približavaju mesecu u kojem je svoju egzistenciju okončala autorka *Arijela*. Literarizacijom biografema, u pesmi „Trideseta“ povezani su dan, mesec i godina smrti nacionalne pesnikinje Desanke Maksimović (11. februar 1993) i trideseti rođendan autorke *Sedmog neba*, čemu je pripojen februar kao mesec upokojenja (samoubistva, posredstvom gasne rerne) Silvije Plat, da bi se ova pesma koja dosledno lavira između reminiscencija, setne (is)povesti i autoironičnog otklona od spisateljskog poziva („Mislim / Kao 30 je nešto / Ako umreš sa 30 / Opet možeš biti ime / Sad bih sebi rekla / Ako si preživela / 1993. / Možeš sve“), tj. između smrti i života, prekida i trajanja, idealizacija i surovo-verističkih otrežnjenja, približila janusovskim impulsima obeleženoj pesmi „Februar“ iz zbirke *Knedle za supu*. U hronološki drugom, pet godina docnije publi-

kovanom „Februaru” ustvrđeno je: „Mnogo je smrti u februaru / Oduvek bilo / [...] // Zbogom Silvija i zbogom mnogi moji i zbogom / 40 000 vas nevinih u snu zatečenih i zarobljenih”, pri čemu „I rađanja ima puno / [...] // Koliko februara za mnom stoji / A i dalje ne znam pravo ime ovog dana”.

Dakle, u kontekstu navedenog intertekstualnog dijaloga, cela zbirka *Sedmo nebo* može se interpretirati kao navikavanje na umiranja, odlaženja, promene, nestanke i gubitke („ona mora prethodno da umre”, zapravo – oni moraju da umru), dok se na nju, poetički osvešćeno i logično, nadovezuju *Knedle za supu*, kao feniksovski parnjak, kao rađanje iz pepela salivene *smele strave*, kao vaskrsenje samosvesnog ženskog subjekta, rešenog da dospe do glasa (one pesničke junakinje i glasnogovornice autorskog bića, koja je nakon što se šporet oglasio i rerna ispekla sve na ovom svetu, iz programske „Pesme” *Sedmog neba*, odlučila „onda konačno / Nešto i ja da / Kažem”). Stoga, analogno Silviji Plat i njenoj borbi da iz uloga majke, supruge, dobre, poštene žene, uzorne ćerke, savesne (malo)građanke i prosečne poetese dospe do individualnog, unikatnog, nekonvencionalnog, zanosnog i inspirativnog pesničkog glasa, do autorke neodređene muškim (i inim) autoritetima, tj. do autorke *am sich*, može se čitati pesma „Baba” Biljane Dojčinović (kao i celokupna druga pesnička zbirka kojoj navedena pesma pripada), čija samosvesna i prkosna replika: „Baba / ne majčina mati / ni očeva mama / nego baba po sebi / *Baba am sich*”, raskriva poziciju za koju se ova pesnikinja (uz njoj podobne savremenice) izborila, internalizacijom maskuline (nad)instance i ambigvitetnim (re)prezentovanjem muškog i ženskog glasa, odnosno muške i ženske rodne (i stvaralački po-rodne) uloge, one koja je „majka / pa i babo / sebi samoj”. Biti žena/autorka/pesnikinja *am sich* znači objediniti „Ali-Babu” i Homi Babu, te muževnim likovima dodati Baba Vangu, Baba Jagu, Baba Rogu (i mnoštvo drugih mitoloških, istorijskih, bajkovnih, semantički i simbolički divergentnih femininih persona), kako bi se, razbojnički kreativnim aktom (p)ostalo „babom bejbi”, onom koja suvereno raspolaže svojim rečima, vremenom, smrću i životom. Biti žena *am sich* znači dovršiti Silvijin naum, ostvariti se u obličju „duha slobode” (egzistencijalne i poetičke), samouverenog i suverenog, osvetnički vatrenog ženskog, *bejbi-bapskog Lazara*.

Pored pesme „Sneško” koja je motivom „zeleni za supu” nagovestila knedle za supu, potrebno je istaći da zbirka *Sedmo nebo* najeksplicitnije doziva kako Silviju Plat tako i *Knedle za supu* izuzetno važnim i povlašćenim lajtmotivom majke. Upisana kao rana, neprebol, ožiljak oko kog kruži žensko sopstvo u procesu samoodređenja, majka u prvoj zbirci Biljane Dojčinović traje kao telo i vlastiti odraz (ogledalni ženski parnjak), dok naslovna pesma druge zbirke majku ukotvljuje u trag majke (trag životne mudrosti, brige, savetodavne figure, nadziratelske instance u spravljanju obroka, one koja se u sve meša, ali i one čije se nedostajanje ne može ničim nadomestiti, stoga pesnički subjekt vapi: „Vremena vremena vremena / Još!”). Sučeljavajući dve vremenske ravni i izmirujući vlastita i tuđa *uzmicanja* (onomad i sada; pesma „Uzmak”), majčinska *beztebnica* nadomešćuje se svećom upaljenom za majku („Svetlost je tamo / Gde si bila”) i izdvajanjem majke (i svih majki) kao uzornih figura, figura-oslonaca i „merila svih stvari” („Mračni”), čime se ova ostvarenja približavaju pesmi „Košnice” iz zbirke *Sedmo nebo* (u kojoj se žal za majčinim odlaskom i vrevom minulih bića povezuje sa motivom pčela, što je jedan od

dominantnih motiva poezije Silvije Plat), da bi vrhunac bio ostvaren u pesničkom/životnom načelu „večnog vraćanja istog” i praćenju crvene crte koja oscilira između krajnosti „Posekotina ili / Nit vodilja” programske „Pesme” *Knedli za supu*, u kojoj ambivalentna priroda autodestruktivne ili pak stvaralačke linije figurira kao reprezentativno načelo bivanja ženom/majkom/ćerkom po sebi.

Poetički specifično i prepoznatljivo stilsko obeležje poezije Biljane Dojčinović čini frekventan postupak ustrojavanja epiloških stihova po gnomskom principu, čime se efektno (neretko ironično) poentira i vrši blagi otklon od potencijalno preteranih emocionalnih „izgreda”. Na ovaj se način u *Sedmom nebu* obezvređivanje nade u bolju budućnost vrši poslovičom „Obećanje / Ludom radovanje”, a udaljavanje od nekadašnjih ljubavi rastrežnjujućim shvatanjem „Daljina nas je održala / Njojzi hvala!” (pesme „Aporija” i „Jubilej”), dok se u *Knedlama za supu* poslovični karakter finalnih poenti lirskih ostvarenja premešta na autopoetički plan, te se eliotovskom principu tradicije suprotstavlja individualni talenat – „U se i u svoje kljuse” (pesma „Poezija”), ili se pak majčinska odsutna figura natkriljuje utešnim saznanjem – „Imasmo se rašta i roditi” (pesma „Sveća za moju majku”), dok se heraklitovskom principu promene oponira decidni stav o trajnosti smrti – „Smrt smrdi, draga moja, / A ostalo sve teče” (pesma „Mračni”), kao što se naspram sveopštog straha uzrokovanog korona virusom postavlja rutina običnog čoveka i načelo bivanja „Od danas do sutra” (pesma „Mali doprinos borbi protiv panike u martu 2020.”), da bi klimaks bio dosegnut, i na nivou stilskih sredstava, nanovo, u dijalogu sa Silvijom Plat, budući da se pred rernom prilikom ribanja može pobožno klečati, u rernu se takođe može zgodno i glava staviti, naročito ako napolju padaju bombe, o čemu je u pesmi „Čišćenje” precizno zaključeno: „Ženski posao nikada nije završen”. Lajtmotiv bombi poveznica je sa majčinom ličnošću i mudrosnom (o)porukom pesme „Kontejner” (*Sedmo nebo*), čime su još jednom u blizinu dovedene briga za rernu, šporet i prehranu porodice, uz smrt kao konstantnu pretnju. S druge strane, u pesmi „Bi-Bi-Si” vešto je luđički povezan nadimak lirske junakinje „Bibi” i britanska radijska i televizijska korporacija, pri čemu se igra rečima ispostavlja kao važno stilsko sredstvo pesništva Biljane Dojčinović (prisutno i u pesmama „Sulundar” i „Baba”) i instrument sučeljavanja disparatnih vremenskih ravni.

Lajtmotiv oca pak poveznica je zbirke *Knedle za supu* s poezijom Silvije Plat ali i samim *Sedmim nebom*. Bivajući „prelazom” i junakom „Prelaza” (kao i ostvarenja objedinjenih u istoimenom ciklusu), otac je u drugoj zbirci dospeo do pesme „Sto”, poput delića vizantijskog, porodičnog mozaika, odnosno ne manje važne figure u procesu prikupljanja uspomena i identitetske rekonstrukcije, o čemu svedoči i pesma „Prvi sedmi”, koja je označila očevo suočenje s odlaskom supruge i neizlečivom samoćom, razotkrivši ujedno ćerkino osvešćenje u središtu „prave tuge” i dobu bitno drugačijeg, postmajčinskog postojanja.

Konačno, ukoliko „Ženski posao nikada nije završen”, ovaj stih svakako ne bi valjalo čitati isključivo ili prevashodno u ključu rasvetljenja pozicije „anđela doma”, već uloge vredne radnice na projektu postajanja ženom/autorkom/pesnikinjom *am sich*. Suočena s tradicijom svetske i srpske literature, „Buntovna / Svetska žena”, lirska junakinja *Kne-*

dli za supu, ne opredeljuje se za jednu od dvehu mogućnosti (posekotina / nit vodilja), već ih, na tragu američke prethodnice i uzora, ostavlja otvorenim i poetički potentnim. „Babom bejbi” se ne rađa već postaje, stoga se rad na usavršenju pesničkog pisma ženskog Lazara ukazuje u (ob)liku stabilne a večne promene, neizbežne i feniksovski prkosno-revitalizujuće.